1 הַשְׁוֶה שֵׁשׁ, בְּחֲמֵשׁ, מִי נְתָאנָה במכירה זו, הַמּוֹכֵר, ולכן יַד הַמּוֹכֵר
2 עַל הָעֶלְיוֹנָה, ובידו להחליט ברצונו, אִם רָצָה לבטל את המקח, הרי
3 הוא אוֹמֵר לוֹ [–ללוקח], תֵּן לִי מְקֻחִי וטול את מעותיך, אוֹ אם רצה
4 בקיום המקח, אומר ללוקח תֵּן לִי מַה שֶּׁאוֹנַיְתָנִי, והמקח ישאר
5 קיים. והאופן הראשון שבברייתא, שמכר לו חפץ השוה חמש
6 בשש, זהו האופן שנחלקו בו רב ושמואל, ומבואר בברייתא כדברי
7 שמואל שאף שמצד המקח התאנה ביותר משתות, כיון שמצד
8 המעות התאנה בשתות, יש בו דין אונאה.
9 התבאר לעיל (מט:) שאונאה בפחות מ׳שתות׳ היא מחילה, הגמרא
10 דנה עתה מתי חלה המחילה. מסתפקת הגמרא: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מקח
11 שיש בו אונאה פָּחוֹת מְשָׁתוּת, לְדעת רַבָּנָן הסוברים שבשיעור זה
12 האונאה נמחלת, האם לְאַלְתַּר – מיד בעת המכירה הֲוָיָא מְחִילָה,
13 ואינו יכול לחזור בו, אוֹ שחלה המחילה רק אחר שיעור בְּכְדֵי
14 שֶׁיִּרָאֶה אוֹ לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, אבל קודם לכן הוא יכול לתבוע את
15 האונאה, אף שהיא פחות משתות.
16 הגמרא מנסה לפשוט את הספק, ודוחה: וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר – ואם
17 תרצה להוכיח שבודאי המחילה חלה מיד, שאם נאמר שהיא חלה
18 רק אם שהה בְּכְדֵי שֶׁיִּרָאֶה לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, אם כן מַאי אִיכָּא [–מה
19 ההבדל שיש] בֵּין אונאה בשיעור שְׁתוּת, לְפָחוֹת מְשָׁתוּת, והרי
20 בשתיהן הוא יכול לתבוע את אונאתו רק עד ׳שיראה לתגר׳ ולא
21 לאחר מכן, אין זו הוכחה, כיון שאף אם נאמר שבשתיהן יש שיעור
22 זמן שיראה לתגר, עדיין אִיכָּא חילוק ביניהן, דְּאִילּוּ בְּשָׁתוּת, לפני
23 הזמן ׳שיראה לתגר׳ יָדוֹ של המתאנה עַל הָעֶלְיוֹנָה, אם רָצָה חוֹזֵר
24 מן המקח, ואם רָצָה, קוֹנֶה את המקח וּמַחֲזִיר לו המאנה את סכום
25 הָאוֹנָאָה, וְאִילּוּ בְּפָחוֹת מְשָׁתוּת אי אפשר לבטל את המקח, אלא
26 בעל כרחו קָנָה, ואם תבעו בתוך הזמן שיראה לתגר, מַחֲזִיר לו
27 המאנה את דמי הָאוֹנָאָה. מַאי – מה ההכרעה בספק זה.
28 הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתינו: תָּא שְׁמַע, שנינו
29 במשנה (מט:), הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף
30 מעשרים וארבע כסף לסלע, שליש למקח, ושמחו תגרי לוד, אמר
31 להם כל היום מותר לחזור אמרו לו יניח לנו רבי טרפון במקומינו,
32 וְחָזְרוּ לְנהוג כִּדְבָרֵי חֲכָמִים, ששיעור האונאה הוא שתות, אך אין
33 המתאנה חוזר אלא בכדי שיראה לתגר או לקרובו. מבררת
34 הגמרא מדוע בתחילה שמחו תגרי לוד, ומה היתה סיבת חזרתם:
35 סַבְרוּהָ – סברו בני הישיבה שרצו לפשוט את הספק מדברי
36 המשנה, שאונאה בשיעור פָּחוֹת מְשָׁלִישׁ לְשיטת רַבִּי טַרְפוֹן, כְּפָחוֹת
37 מִשְּׁתוּת לְרַבָּנָן דְּמֵי, וזו מחילה, וּאִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא – יובן הדבר אם
38 תאמר שבְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת לְרַבָּנָן חלה המחילה רק אחרי זמן בְּכְדֵי
39 שֶׁיִּרָאֶה לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, אך קודם לכן הוא יכול לתבוע את
40 אונאתו, וְאם כן לְרַבִּי טַרְפוֹן גם כן יכול המתאנה בפחות משליש
41 לתבוע את אונאתו כָּל הַיּוֹם, שזהו שיעור זמן החזרה לשיטתו,
42 מְשׁוּם הָכִי חָזְרוּ תגרי לוד לנהוג כשיטת חכמים, שבתחילה שמחו
43 כשהורה רבי טרפון שאונאה פחות משליש היא מחילה, שהרי
44 באונאת שתות או יותר לחכמים יכול המתאנה לבטל את המקח,
45 ולרבי טרפון אם האונאה פחותה משליש אינו יכול לבטל את
46 המקח אלא רק לתבוע את אונאתו, וגם זה רק בזמן הקצוב
47 [שסברו עתה התגרים שזהו בכדי שיראה לתגר], וסברו שיוכלו
48 להונות את הלקוחות עד שיעור שליש, וכשתיודע האונאה לא
49 יוכלו הלקוחות לבטל את המקח. אמנם כששמעו מרבי טרפון
50 שמחילת האונאה בפחות משליש חלה רק כשעבר כל היום, ראו
51 שיש להם בכך הפסד גדול יותר, שבאונאת שתות או פחות
52 משתות, לדעת חכמים אחרי שעבר זמן ׳שיראה לתגר׳ אינו יכול
53 לתבוע את אונאתו, ואילו לרבי טרפון הוא יכול לתובעה כל היום,
54 ולכן חזרו לדעת חכמים.
55 ממשיכה הגמרא בראייתה: אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר
56 שבְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת לְרַבָּנָן, לְאַלְתַּר הֲוָיָא מְחִילָה, ואף קודם שיעבור
57 זמן ׳שיראה לתגר׳ אינו יכול לתבוע את המעות,

וּלפי זה לְרַבִּי טַרְפוֹן נַמִּי, באונאה הפחותה משליש לְאַלְתַּר הֲוָיָא מְחִילָה, אם כן קשה, אַמַּאי חָזְרוּ בהם תגרי לוד אחרי שהורה רבי טרפון שזמן החזרה הוא כל היום, והרי לא אמר זאת אלא בשיעור 'אונאה' לשיטתו, והיינו שליש, ואילו בפחות מכך סובר רבי טרפון שיש מחילה מיד, ואם כן קשה, שהרי עדיין בִּדְרַבִּי טַרְפוֹן נִיחָא לְהוּ טְפֵי – שיטת רבי טרפון עדיפה להם יותר, דְּמַאי דְּרַבָּנָן קָא מַשְׁווּ לְהוּ אוֹנָאָה – ששיעור שתות שחכמים מחשיבים לאונאה, ויכול לתובעה עד כדי שיראה לתגר, לְרַבִּי טַרְפוֹן הֲוָיָא מְחִילָה מיד, ומדוע חזרו בהם. אלא ודאי שאף בשיעור הפחות מאונאה, ולחכמים היינו בפחות משתות ולרבי טרפון בפחות משליש, אין זו מחילה מיד אלא לאחר בכדי שיראה לתגר.

דוחה הגמרא: מִי סָבְרַתְּ – האם אתה סובר שאונאה פָּחוֹת מִשְּׁלִישׁ לְרַבִּי טַרְפוֹן, כְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת לְרַבָּנָן דְּמֵי, ואם בפחות משתות סוברים חכמים שזו מחילה, כך יסבור רבי טרפון בפחות משליש, לֹא, אין הדינים שווים, אלא מִשְּׁתוּת וְעַד שְׁלִישׁ, לְרַבִּי טַרְפוֹן, כְּשָׁתוּת עַצְמָהּ לְרַבָּנָן דְּמֵי, שיד המתאנה על העליונה לבטל המקח או לתבוע אונאתו, ושלא כדברי חכמים האומרים שזהו 'ביטול מקח', אך גם לדבריו אין זו 'מחילה', אלא 'אונאה'.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שמחלוקתם היא רק ביותר משתות, בְּמַאי שָׁמְחוּ תגרי לוד מַעִיקָּרָא – בתחילה, כשהורה רבי טרפון שהאונאה היא בשיעור שליש, והרי בשתות ובפחות משתות אינו חולק על חכמים, ורק ביותר משתות הוא חולק, ולכאורה כדי להסביר את שמחתם תִּפְשׁוֹט את הספק שראוי להסתפק בדין 'ביטול מקח', עד מתי אפשר לחזור [ותסתפק בו הגמרא להלן], ותאמר דְּביותר משתות שזהו 'בְּטוּל מֶקַח' לְרַבָּנָן, לְעוֹלָם המתאנה חוֹזֵר, ולכן שמחו בהוראת רבי טרפון, דְּכֵיוָן דְּאָמַר לְהוּ רַבִּי טַרְפוֹן שאונאה משתות ועד שליש אינה 'ביטול מקח', אלא הֲוָיָא 'אוֹנָאָה', שָׁמְחוּ, שאילו לדעת חכמים שזהו ביטול מקח יכול המתאנה לבטל את המקח לעולם, ולרבי טרפון שזו אונאה, לאחר שיעור זמן זה אינו יכול לתבוע אפילו את אונאתו. וכן מובנת חזרתם, דכִּי אָמַר לְהוּ רבי טרפון שזמן תביעת האונאה הוא כָּל הַיּוֹם, הפסידו את הריווח שהיה להם באונאת שתות, שלחכמים זמן חזרתה הוא 'בכדי שיראה לתגר' ואחר כך זו מחילה, ולרבי טרפון זמנה כל היום, ולכן חָזְרוּ לדברי חכמים.

ממשיכה הגמרא לבאר את פשיטת הספק לכאורה: דְּאִי סַלְקָא דַּעֲתָךְ לומר דְּדין בְּטוּל מֶקַח לְרַבָּנָן ביותר משתות הוא רק בִּכְדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, ואחרי זמן זה יש מחילה, אם כן קשה בְּמַאי שָׁמְחוּ בתחילה בהוראת רבי טרפון, והרי מחלוקתם היא רק בשיעור שבין שתות לשליש, ובין לחכמים שזהו 'ביטול מקח' ושניהם יכולים לחזור, ובין לדעת רבי טרפון שזו 'אונאה' ורק המתאנה יכול לחזור, זמן החזרה הוא רק עד 'שיראה לתגר', ואחר כך זו מחילה, ומה הרויחו בדברי רבי טרפון שזו אונאה יותר מדברי חכמים שזהו ביטול מקח.

דוחה הגמרא את פשיטות הספק: באמת יתכן שביטול מקח לחכמים הוא רק עד 'שיראה לתגר', ואף שביותר משתות לרבי טרפון זו אונאה ולא מחילה ולא הרויחו בזה כלום, שָׁמְחוּ תגרי לוד בְּשָׁתוּת עַצְמָהּ, כלומר, רק לגבי יותר משתות ועד שליש סובר רבי טרפון שזו אונאה, אך בשתות בדיוק סובר רבי טרפון שדינה כפחות משתות ונמחלת מיד, ובזה שמחו, דִּלְרַבִּי טַרְפוֹן אונאת שתות היא מְחִילָה לאלתר, וּלְרַבָּנָן זו אוֹנָאָה, ועד שיעבור זמן 'שיראה לתגר' יכול המתאנה לחזור. אך אחרי שאמר להם רבי טרפון ששיעור הזמן שיכול המתאנה לחזור בו הוא כל היום, נמצא שיש להם הפסד באופן שהאונאה היא יותר משתות, שלדעת חכמים יכול המתאנה לחזור רק עד 'שיראה לתגר', ואחר כך זו מחילה, ואילו לרבי טרפון יכול לחזור בו כל היום, ולכן חזרו לדברי חכמים.

הגמרא מברר את דין ביטול מקח שנאמר לגבי יותר משתות (לעיל מט:), עד מתי יכול המתאנה לחזור. מסתפקת הגמרא: אִיבַּעְיָא לְהוּ, אונאה יתירה משתות, שדינה 'בְּטוּל מֶקַח', לְרַבָּנָן, האם לְעוֹלָם חוֹזֵר המתאנה ומבטל את המקח, אוֹ דִלְמָא רק בִּכְדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, וכדין אונאת שתות המבוארת במשנה, אבל אחרי זמן זה המקח קיים ונמחלה האונאה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק, ודוחה: וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שיש ראיה שהמקח חוזר לעולם, שאם נאמר שאינו חוזר אלא בִּכְדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, אם כן קשה מַה אִיכָּא בֵּין אונאה בשיעור שְׁתוּת לְבֵין יָתֵר עַל שְׁתוּת, והרי בשתיהן אפשר לבטל את המקח עד כדי שיראה לתגר, ואחר שיעור זה בשתיהן אי אפשר לבטלו. דוחה הגמרא: אִיכָּא חילוק ביניהם, דְּאִילּוּ בִּשְׁתוּת, רק מִי שֶׁנִּתְאַנָּה חוֹזֵר מהמקח, ולא המאנה, וְאִילּוּ בְּיָתֵר עַל שְׁתוּת, שְׁנֵיהֶם חוֹזְרִין, ואף המאנה יכול לחזור בו מהמקח. מַאי – מה ההכרעה בספק זה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתינו: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (מט:) שאחרי שאמר רבי טרפון לתגרי לוד שיכול המתאנה לחזור כל היום כולו חָזְרוּ תגרי לוד לִנהוג כִּדְבֵרֵי חֲכָמִים, ששיעור האונאה הוא שתות, ושהמתאנה יכול לחזור רק עד 'שיראה לתגר', אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא – מובנת חזרתם אם תאמר דִּבְטוּל מֶקַח לְרַבָּנָן באונאה יותר משתות הוא רק בִּכְדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, ואחר כך המקח קיים, וְאילו לְרַבִּי טַרְפוֹן הסובר שמשתות ועד שליש זו 'אונאה', ושיעור הזמן שיכול המתאנה לחזור הוא כָּל הַיּוֹם, מִשּׁוּם הָכִי חָזְרוּ, שבתחילה שמחו מחמת הריווח שיש להם באונאת שתות בדיוק, שלחכמים יכול המתאנה לחזור עד 'שיראה לתגר', ולדברי רבי טרפון זו מחילה מיד, אך כשאמר להם שזמן החזרה הוא כל היום, חזרו בהם, שהרי לדברי הם מפסידים באונאה יותר משתות שיכול המתאנה לחזור כל היום, ואילו לדברי חכמים אחרי שעבר זמן 'כדי שיראה לתגר' נמחלת האונאה, והפסד זה גדול יותר מהריווח שמרויחים באונאת שתות בדיוק. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ ש'בְּטוּל מֶקַח' לְרַבָּנָן לְעוֹלָם חוֹזֵר, אם כן שמחו בתחילה מחמת הריווח שיש להם באונאה יותר משתות, שלרבי טרפון אחרי זמן 'שיראה לתגר' נמחלת האונאה, ולחכמים לעולם אפשר לבטל את המקח, ואם כן קשה אַמַּאי חָזְרוּ לנהוג כחכמים, והרי אף אחרי שאמר להם שזמן תביעת האונאה הוא כל היום, עדיין בִּדְרַבִּי טַרְפוֹן נִיחָא לְהוּ טְפֵי, דְּקָא מַשְׁווּ לְהוּ אוֹנָאָה כָּל הַיּוֹם, וְתוּ לֹא – שרבי טרפון סובר שמשתות ועד שליש זו 'אונאה' וחזר המתאנה רק כל היום, ואילו לחכמים שזהו ביטול מקח יכול לחזור בו לעולם.

דוחה הגמרא: לעולם יש לומר ש'ביטול מקח' לחכמים חוזר לעולם, והטעם שחזרו בהם תגרי לוד הוא כיון שמכר שיש בו אונאה יותר משתות שדינו בְּטוּל מֶקַח, לֹא שְׁכִיחַ – אינו מצוי, שקשה להטעות את הלוקח בשיעור גדול כזה, ולכן העדיפו לנהוג כחכמים ולהונות את הלקוחות בשיעור שתות, ואחרי זמן 'שיראה לתגר' לא יוכלו לחזור, מאשר לנהוג כרבי טרפון, שבשתות יכול הלוקח לחזור כל היום, אף שיש להם ריוח בדבריו שביותר משתות אין זה ביטול מקח אלא אונאה, כיון שאין זו אונאה מצויה.

הגמרא מבררת את ההלכה בכל סוגי האונאות: אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא – כך היא ההלכה, באונאה פָּחוֹת מִשְּׁתוּת, נִקְנָה הַמֶּקַח מיד, אף שעדיין לא עבר זמן 'כדי שיראה לתגר'. ואם האונאה היא יוֹתֵר עַל שְׁתוּת, יש בזה דין 'בְּטוּל מֶקַח', ובין המאנה ובין המתאנה יכולים לחזור בהם. ובאונאת שְׁתוּת, קָנָה הלוקח את המקח, ואין אחד מהם יכול לבטלו, וְמַחֲזִיר המאנה את דמי האוֹנָאָה לזה שנתאנה.

מבאר רבא עד מתי אפשר לחזור: וְזֶה וָזֶה – ובין תביעת האונאה באונאת שתות, ובין ביטול המקח באונאה יתירה על שתות, הן רק בשיעור זמן שהוא בִּכְדֵי שֶׁיִּרְאֶה את המקח לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, אבל אם לא חזר בו בתוך זמן זה, הרי מחל על אונאתו.

הגמרא מסייעת לרבא מברייתא, ופושטת את הספק עד מתי אפשר לבטל את המקח: תַּנְיָא בברייתא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, דיני אוֹנָאָה כך הם, פָּחוֹת מִשְּׁתוּת, נִקְנָה הַמֶּקַח מיד, ואין המתאנה יכול לבטלו או לתבוע את אונאתו. יָתֵר עַל שְׁתוּת, בָּטֵל הַמֶּקַח, ושניהם יכולים

המשך בעמוד רמג

לחזור בהם. **שְׁתוּת**, קָנָה הלוקח, ואינו יכול לבטל את המקח, **וּמַחֲזִיר** לו המאנה את דמי **הָאוֹנָאָה**, דִּבְרֵי רַבִּי נָתָן. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא חולק לענין אונאת שתות, **וְאוֹמֵר**, אם התאנה המוכר יַד **הַמּוֹכֵר עַל הָעֶלְיוֹנָה**, אם הוא **רוֹצֶה**, הרי הוא מבטל את המקח **וְאוֹמֵר** לו ללוקח **תֵּן לִי מַקֶּחִי** וטול את מעותיך, **אוֹ** אם רצונו לקיים את המקח, אומר ללוקח **תֵּן לִי מָה שֶּׁאִנִּיתָנִי**. וכן אם נתאנה הלוקח, ידו על העליונה לתבוע ביטול מקח או השבת דמי האונאה. מסיימת הברייתא: **וְיֵה וְיֵה** – ובין באונאת שתות ובין באונאת יותר משתות, אין המתאנה חוזר אלא **בְּבֵרֵי שֶׁיִּרְאֶה לְתַגָּר אוֹ לְקַרְוֹבוֹ**. ומבואר בברייתא זו כפסקיו של רבא, ומה שפסק באונאה הפחותה משתות ובאונאה היתירה משתות דברי הכל הם, ולענין אונאת שתות דבריו הם כשיטת רבי נתן, שהלכה כמותו בדיני ממונות:

שנינו במשנה: **עַד מָתַי מוּתָּר לְהַחֲזִיר כּוֹ'** עד כדי שיראה לתגר או לקרובו: **אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא שָׁנוּ** שיעור זה **אֶלָּא** לגבי לוֹקֵח שנתאנה, כיון שהמקח בידו ויכול להראותו לתגר או לקרובו, ואם לא הראהו הרי מחל על אונאתו, **אֲבָל מוֹכֵר** שהתאנה **לְעוֹלָם חוֹזֵר**, שהרי לאחר המכירה אין המקח בידו להראותו לתגר או קרוב, ואינו יכול להבחין באונאתו עד שיראה חפץ הדומה לזה שמכר, שנמכר במחיר גבוה יותר.

הגמרא מנסה לסייע לרב נחמן ממשנתינו: **נִימָא מְסַיְּיעָ לֵיהּ**, שנינו במשנתינו שאחרי שאמר רבי טרפון לתגרי לוד שזמן תביעת האונאה היא כל היום **חָזְרוּ לְדִבְרֵי חֲכָמִים, אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא** שהדין הוא **שמּוֹכֵר לְעוֹלָם חוֹזֵר** בו,